

(0/25)



PERIÒDICH QUINZENAL ARTÍSTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any V

Barcelona 31 de Agost de 1884

Núm. 117

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó  DIRECTOR: FRANCESCH MATHEU  Redacció-Administració: Jovellanos, 2 pral.	Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES		PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya . . . . .	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals		Cuba y Puerto-Rico . . . . .	5 pesos forts	3 pesos forts
Països de l'Unió Postal . . . . .	80 »	44 »	24 »	»	Filipinas, Méjich y Riu de la Plata . . . . .	6 »	3'50 »	
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals						Y en los altres països, los preus d' Espanya y además lo franqueig		

SUMARI

TEXT. — *Crònica general*, per Bonaventura Bassegoda. — *Nostres grabats*. — *Monsieur Pasteur*, per Jascinto Laporta. — *Fra Auselm Tu meda* (acabament), per Estanislau K. Aguiló. — *Íntima* (poesia), per Francisco Bartrina. — *Los tres fills del rey*, per Matheu Obrador Bennassar. — *Romiatje del amor* (poesia), per Emili Coca y Collado. — *La por*, per Jordi Codina. — *Lo niu perdut* (poesia), per B. Poli. — *Testament*. — *Certàmens*.

GRABATS. — *La coronació de la Verge*, grabat de Albert Durero. — *Mr. Pasteur*. — *Una autoritat*, per J. Pahissa. — *El Contino*, aquarella de Fortuny. — *Las amigas*, quadro de Mackart. — *No hi ha esperança!* quadro de Fagerlin. — *Caritat*.

CRÓNICA GENERAL

Desgraciadament tenim encara de comensar aquesta crònica parlant de la epidemia que delma moltes poblacions de Fransa é Italia, ja que si bé en la primera va decreixent d'una manera notable, no succeheix lo mateix en Italia, ahont ha fet sentir terriblement sos mortals efectes. Efectivament, los darrers telegramas rebuts per la direcció de Sanitat mostren que en Fransa lo promedi de morts diari es de uns quaranta, sent aixís que no baixan d'un centenar los que 's contan en Italia en igual espay de temps. Y no es aixó tot lo pitjor; quan l'atenció pública estava preocupada exclusivament ab las novas que de las vehinas nacions se rebian, han vingut á propagar l'alarma las que han arribat de Lleyda y sa provincia, aixís com també d'Alicant, que nos han fet á saber la existencia de cassos que al moment ha calificat de cólera lo pessimisme del públich. Per lo que toca á Artesa de Segre y altres poblacions de la provincia, no han resultat pas certos los pro-



LA CORONACIÓ DE LA VERGE  
GRABAT D' ALBERT DURERO

nóstichs de la gent que afirmava esser lo cólera la malaltia reynant, ja que 'l delegat del govern ha declarat qu' era solzament deguda á la mala qualitat de las aygas del riu Segre, únich punt d' ahont s' assorteixen ditas poblacions.

No succeheix lo mateix en Alicant, ahont ha

arribat una familia procedent d' Alger en lo vapor *Buenaventura*, coincidint sa arribada ab la propagació d' una malaltia que 'l delegat del govern ha calificat de cólera adinámich ó senzillament esporádich. De totas maneres l'aparició d' altres cassos en Elx, en Caudete y en Novelda, ahont la malaltia ha fet estragos, ha obligat al govern á fumigar los trens y establir un llatzaret á las portas de Madrid, precaucions totas que ab tot y ser acertadíssimas no poden menos d' alarmar á tothom, qu' espera ja d' un moment al altre veure 'l cólera declarat oficialment en la *Gaceta*.

Ab motiu d' aquestas novas, gens tranquilisadoras per cert, l' Ajuntament de nostra ciutat ha redoblat sa vigilancia y ha pres totas las midas aconselladas per la prudencia y 'l bon govern en semblants cassos.

La comissió que per encàrrech de nostra corporació municipal deu passar á Fransa pera estudiar la terrible plaga que afigeix á la vehina república, está composta dels doctors Montserrat, Corminas y Ferrán, personas molt conegudas en los círcols científichs y notabilíssimas per los brillants coneixements que posseheixen en la noble carrera á que dedican tots sos afanys. Si no ha sortit ja, está per sortir d' un moment al altre cap á Tolon, pera passar després á Marsella. La presideix lo doctor Montserrat. Y prou de cólera.

\*\*\*

Sembla que per fi s' ha resolt lo difícil problema de la direcció dels globos aereostátichs. Los esperiments fets per lo cos d' ingenyers francesos á Meudon (París) s' han vist coronats per l' éxit més

complert. Segons se despren de los periódichs que se n' ocupan, lo globo té la forma d' un cigarro puro y va acompanyat d' hélices y timó, servint lo mateix globo de punt d' apoyo. Si al fi s' ha resolt d' una manera decisiva lo complicat problema, es innegable que s' haurá donat un gran pas en la facilitat de comunicacions, y llavors perdrán tota sa fama d' inverossímils moltes de las novelas ab que lo fantástich Juli Verne excitava las nostras imaginacions gayre bé infantils, quan mitx avergonyits penetrávam en lo grandios recinte de l' Universitat pera entreovirar ab ulls assombrats las primeras vesllums de la ciencia.

\* \*

Entrant en un altre ordre d' ideas, sembla que per fi Barcelona, en mitx de tot, tindrà un dia notable per apuntar al costat dels més alegres que en la seva historia figuran. Per fi podrá admirar lo escepcional talent d' un *torero*, però no d' un *torero* qualsevulga, sinó d' una persona instruidíssima que parla diferents idiomas, posseheix un títol professional (segons diuhen) y viu ab lo *frac* enganxat al cos en mitx de la *gomme* madrilenya. Lluís Mazzantini, qu' es lo personatge que avuy nos ocupa y qu' es l' home d' actualitat á Madrid, baixará de las altas esferas en que viu, pera donar en nostra plassa una *corrida* de toros. A pesar de las circumstancies per que a travéssem y de lo exorbitant dels preus de entrada, profetisem á l' Empresa un ple complert. No pot succehir d' altra manera; en cambi quan l' estiu passat treballava en Calvo á l' «Espanyol», eran molts los dias que no passavan de cinquanta las entradas despatxadas.

\* \*

S' han celebrat ab tot lo lluhiment qu' era d' esperar los certámens de l' Ateneo de Sans y l' Igualadí de la classe obrera. En lo primer guanyá la flor natural nostre bon amich Torres y Reyató, á qui una llarga malaltia havia tingut allunyat de la literatura, però que al tornar á ferse aplaudir en concursos públichs ho ha fet ab una bellíssima poesia que 'ns proba que no han minvat pas las excelentas qualitats de poeta que adornan á en Torres. La poesia premiada, titulada *Corona*, es de lo més bonich y elegant que s' ha premiat en certámens de la categoria del de Sans. Los restants premis s' adjudicaren als senyors Bori, Verdú, Juvé, Freixas, Llagostera, Careta y Bassegoda (R. E.), y los accésits als senyors Riera y Bertran, Torres, Franquesa y Gomis y Parés. En lo certámen musical del mateix Ateneo se concediren los premis dels coros, *Lo cantor del poble* y *Niu desert*, al senyor Baratta, *La Nit* á un autor anónim y 'ls accésits al senyors Carreras y Sabater.

En l' Ateneo Igualadí de la classe obrera foren premiats: ab la flor natural lo senyor Parés y Cayol y ab los restants los senyors Verdú, Bori, Ubach y altres, guanyant accésits los senyors Coll y Gorina, Verdú, Bori, Tomás y Estruch, Freixas y Bassegoda (R. E. y B.).

Es esperat com candelas lo fallo del certámen del Cassino de Granollers, que deu celebrarse lo dia 4 del mes entrant. Se nos ha assegurat que á l' hora en que escribim aquesta crónica son molts los individuos del Jurat que no han vist cap composició, de manera que si aixó fos cert no 'ns podríam prometre gayre bons resultats de tal certámen, ja que las composicions no podrien pas esser judicadas detingudament, y per forsa deuria resultar alló tan sapigut, de premiar las poesias per lo pensament qu' enclouhen, prescindint de son major ó menor mérit literari. Continuant d' aquesta manera, estem conformes ab los que sostenen que 'ls certámens de fora acabarán per esser un *joch de noys*, á causa de la elecció dels Jurats, compostos

regularment de personas que si hi entenen no se n' ocupan, y si no hi entenen no son prou despresos pera renunciar un cárrech que 'ls esposa á fer papers ridículs.

\* \*

Acabarem aquesta crónica parlant de tres morts de personas notables totas ellas per son talent. Lo cardenal arquebisbe de Toledo, Joan de la Creu Ignasi Moreno y Maisonave, ha mort de resultas d' un atach serós, y gayre bé pot dirse repentament. Era fill de Guatemala y havia sigut bisbe d' Oviedo, arquebisbe de Valladolid, y per fi de Toledo; l' amor á las arts era una de las mellors qualitats que l' adornavan. Molts monuments religiosos li deuhen l' haverse salvat de la destrucció del sigle, essent ell qui ha contribuít poderosament á la restauració de la iglesia gòtica de Sant Jeroni del Prado, de Madrid.

Anton García Gutiérrez, lo famós autor del drama *El Trovador*, tan conegut y malbaratat per cómichs y aficionats de tota mena, ha mort també víctima d' un atach serós. Amich de Espronceda, Larra y Ventura de la Vega, se creá, com ells, un nom. Ab son ingeni privilegiat, ab los desenganys que li causá 'l no representarse lo seu *Trovador*, se feu soldat, anant més tart á presentarse davant del auditori que havia entusiasmats ab sos versos ab lo mateix vestit militar. Ell fou lo primer autor dramátich que en Espanya ha sortit al escenari á rebre los aplausos del públich.

Entre sos dramas més aplaudits figura *Venganza catalana*, essent lo seu predilecte *Juan Lorenzo*. Ha escrit de tot, y d' entre las obras que se li han representat desde l' any 36 al 82, la que verdaderament s' ho val es una delicada comedia en dos actes que estrená en Madrid la Mendoza Tenorio, titulada *Crisálida y mariposa*. Després d' haver viatjat per América, d' haver estat empleat en Londres y d' haver sigut director del Museo Arqueològich y de la Biblioteca Nacional, ha mort entre sos fills y nets, gayre bé pobre y deixant un drama inédit: *La mejor corona*.

Carolina Civili, distingida actrís, que fa vint anys vingué á Espanya á declamar en italiá (sa llenga materna), ha mort en una casa de curació de Madrid. En la tragedia va fer éxit per son acabat modo de dir, al qual contribuía no poch sa arrogant figura, la expressió de sa cara y sos ulls blaus y hermosíssims. L' amor á la nostra terra va fer que abandonés la declamació italiana y se dedicás a la espanyola, en la qual no estigué á tanta altura, per la dificultat de corretgir l' accent estranger que en sa dicció se notava. Molts anys ha passat en sa trista condició d' actrís que treballa pera viure rodant d' aci d' allá, sense lograr fer fortuna en lloch. Atacada per una gravíssima malaltia, ha estat la Civili anys enters en un hospital, ahont ha sigut operada, havent contribuít en distintas ocasions y ab lloable interés lo senyor Mario ab sa excelent companyia, á aliviar l' estat precari de la infortunada artista. No fa pas molts mesos que 'ls senyors Mario y Arnús organisaren en lo rich teatre d' aquest últim una funció á son benefici, qual resultat, si no quantiós, regular, no tingué la sort de millorar la situació de la Civili, que aná empitjorant en sa malaltia, fins que ab cristiana resignació ha mort darrerament en Madrid.

Prou necrologia, qu' es molt trist donar compte de pérduas tan dolorosas com las del cardenal Moreno, lo virtuós prelat, l' inspirat poeta García Gutiérrez y l' intelligent y desgraciada artista Carolina Civili, á qui l' amor á Espanya va malbaratar sa brillant carrera dramática.

Al cel sian tots tres.

BONAVENTURA BASSEGODA

31 Agost 1884

## NOSTRES GRABATS

### La coronació de la Verge

Aquesta reproducció d' Albert Durero es una proba del talent d' aquell artista, que tanta fama guanyá ab sos célebres grabats. Ni antes ni després d' ell hi ha hagut qui l' aventatjés en son difícil art.

Mr. Pasteur

Véjas l' article que sobre 'ls descubriments de aquest home eminentíssim ha escrit lo Sr. Laporta y publiquem en aquest número.

Una autoritat

En Pahissa, que tan bé traslada al paper los payatjes característichs de la nostra terra, també cassa los tipos populars ab la matexa facilitat. Lo grabat qu' avuy publiquem n' es bona proba: s' hi veu lo batlle ab tota l' importancia del seu cárrech, ple de bondat y de fermesa. No será l' últim tipo que publiquem en nostras planas.

II Contino

¿Quina es l' obra d' en Fortuny que no meresca ser vista y estudiada? La que avuy reproduhim es una aquarella deliciosa enviada per en Fortuny á la nostra Diputació Provincial mentres era pensionat á Roma. No s' hi veu geni ni novetat, però sí una manera de fer que revela 'l talent d' un artista que comensa la carrera; lo color y la línea, y sobre tot lo color, están ensopegats, y més que de la mà d' un principiant semblan obra del pinzell consciensut d' un pintor consumat. Pera 'l públich en general, y especialment pera 'ls inteligents y apassionats del célebre artista, es interessant aquesta reproducció, feta ab tota escrupulositat y bon gust.

Las amigas

Aquest quadro del célebre Mackart es un dels més agradables qu' ha produhit son talent artístich, que tantas obras notables ha donat á la pintura moderna.

Hans Mackart nasqué en Salzburg l' any 1840. En un principi, veyent las disposicions que manifestava, se 'l dedicá á ser grabador; però després, conexent que no era prou axó, se 'l enviá á l' Academia de Bellas Arts de Viena, d' hont sortí més tart cap á Munich pera continuar sos estudis baix la direcció de Piloti. Desd' aleshoras no ha parat sa fantasia, y son innumerables las obras que ha produhit, guanyantse un nom en tot lo món artístich. En lo volum del any passat publicárem altres grabats representant sos quadros *Romeo y Julieta* y *Faust y Margarita*, que com *Las amigas*, que publiquem avuy, donan bona mostra de son talent indiscutible.

¡No hi há esperansa!

Tant interessant com bell es lo quadro del inspirat pintor Frederich Fagerlin, de Düsseldorf, que reproduheix lo grabat que donem en aquest número. Lo metje del poble ha examinat lo malalt, qu' es lo cap de casa; dubta una estona en revelar la veritat á la familia; però al últim sa conciencia li imposa 'l cumpliment de son deber, y participa als de la casa l' inutilitat de la ciencia. La mare, l' esposa y la filleta 's conmuehen terriblement, suplican al doctor; però es en vá: 'l metje, ab la severitat d' un jutje, ha dat la sentència: ¡No hi há esperansa! L' esglay de las donas las dexa petrificadas, com estátuas del dolor.

Es una escena de la vida real pintada de má mestra.

## Caritat

Aquest quadro representa també una escena de la vida real. Una dama aristocràtica visita una vella malalta y pobre y li porta, junt ab lo consol espiritual, l'aliment corporal que li falta. Los tipos son inglesos, com lo quadro, y pintats ab bastanta veritat.

## MR. PASTEUR

No es una biografia lo que intentem escriure; lo nostre objecte es donar del sabí francès algunes notícies pera acompanyar lo retrato que va imprés en lo present número. A qui vulga conèixer d'una manera més complerta la historia de la profitosa vida d'aquest home eminent lo remetem al estimable llibre publicat ara fa un any en la capital de Fransa ab lo títol de *M. Pasteur — Histoire d'un savant, par un ignorant*, y del qual havem tret la major part de les notícies qu' en lo present article se contenen.

Mr. Lluís Pasteur nasqué en Dôle 'l dia 27 de Desembre de 1822 y passá bona part de sa infantesa en la ciutat d' Arbois, ahont rebé sa primera instrucció estant com a mitx-pensionista en l'escola comunal de dita localitat; son pare ajudava á la educació del futur sabí donantli als vespres algunes lliçons, però 'l noy demostrava una especial predilecció pe 'l dibuix y no deixava de dedicarse á aquest art, trobantse encara en algunes cases de Arbois retratos al pastel firmats per ell. Més tart abandoná 'l llapis y 'ls colors y sentí, com diu son biografo, despertarse en ell aqueixa passió del treball que debia constituir lo fons de la seva vida. Fou professor auxiliar en lo colégi de Besançon, entrá després en l' Escola normal y 's dedicá ab passió al estudi de la química, tenint per mestres á Balard, qu' ensenyava en aquest establiment, y á Dumas, que donava ses lliçons en la Sorbonne. En aquella referida Escola va tenir Pasteur la primera ocasió de fer investigacions, que foren lo punt de partida d' un notable descobriment que cridá molt l' atenció de la Academia de Ciències. Després fou professor suplent de química en Strasbourg, y per aquell temps se casá ab Mlle. María Laurent, filla del rector de la Academia. S' assegura que 'l dematí del mateix dia del casament lo van tenir de anar á cercar al laboratori pera ferli memoria de que 's casava aquell dia. No s' acabaria may l' historia dels treballs que practicá durant aquella época y que donaren lloch á molts importants descobriments.

A la edat de trenta dos anys era degá de la Facultat de Ciències de Lille; á les hores consagrá una part de ses lliçons al estudi interessantíssim de les fermentacions. En 1857 fou cridat á París, encarregantse dels estudis científics en l' Escola normal superior; allí, no tenint laboratori, 'l va fer arreglar á costes seves y 's dedicá á estudiar la qüestió de les generacions espontànies, no fent cas de lo que li deyan Biot y Dumas, que intentavan dissuadirlo d' emprendre aquell treball, considerant que no havia de lograr més que pèdrehi lo temps; ses experiències foren decisives pera combatre les afirmacions dels partidaris de la generació espontànea. Continúa després d' aixó sos estudis sobre les fermentacions, explicant les causes de les alteracions dels vins y exposant los medis de combatreles prácticament ab complert éxit.

En 1849 sortí á estudiar Mr. Pasteur la malaltia que feya perdre 'ls cuchs de seda en lo Mitxdiá de Fransa, en Espanya y en Italia; passats alguns anys y á forsa de continuats estudis, conegué la causa del mal y ses manifestacions, doná 'l medi de com-

bátrel y retorná á París, havent obtingut una gran victoria; però l' excés de treball y l' abús continuat del microscopi en les observacions van alterar notablement la salut del sabí investigador, que fou atacat d' hemiplegia en 1868, salvantse la seva vida quan ningú hi confiava, y quedant paralítich de la banda esquerra; may més ha recobrat l' us complert de sos membres; ara mateix camina ab certa dificultat, si bé, per fortuna, aixó no ha privat á la ciencia de traure d' á les hores en avant incomparables-fruyts del talent del gran experimentador.

Encara malalt y tot, al any següent volgué fer experiments de gran importancia respecte á la cultura dels cuchs de seda, y va travessar, ab totes les molesties que son de suposar en tal estat, la Fransa y l' Italia; se tractava, com deya ell, «d' un principi científich y d' un element de riquesa nacional.»

L' emperador volgué recompensar los grans serveys de Mr. Pasteur nomenantlo senador (juliol de 1870), nomenament que no va tenir temps de publicarse en lo *Journal officiel*. Retorná á Fransa la vigilia de la declaració de guerra, y vivia trist en sa casa d' Arbois, plorant amargament les desventures de sa patria. Ab fetxa del 18 de janer de 1871 escribia al degá de la Facultat de Medicina de la Universitat de Bonn demanantli que tornés á pendre 'l diploma de doctor alemany que aquella Facultat li havia concedit en 1868. Mentres ell escribia aquesta carta, qu'era un crit de patriotisme, diu lo biografo de Mr. Pasteur, son fill, que ab prou feynes tenia divuyt anys, servia com a voluntari en l' exèrcit del Est.

Passada la guerra va fer Mr. Pasteur sos importants estudis sobre la cervesa; terminats aquests «recordá 'ls principis que desde vint anys dirigian sos treballs, principis d' una fecunditat y aplicacions que li semblavan ilimitades. L' etiologia de les malalties contagioses, escribia ell ab convicció científica, está potser en vigílies de rebren una llum inesperada.»

Ja se sab que 'l resultat de les investigacions de Mr. Pasteur sobre 'l paper que desempenyan los organismes microscòpics en les fermentacions va tirar per terra 'l favor de que fins á les hores havian disfrutat les idees del célebre Liebig; no cal citar los fets observats per diferents professors de medicina que venen á confirmar les idees de Mr. Pasteur respecte á l' existencia dels sers microscòpics que presideixen á certes alteracions morbosas: se compren la trascendencia de tals descobriments, de gran aplicació á la terapèutica mèdica y quirúrgica; la cura antiséptica de Lister no té pas altre fonament.

Mr. Pasteur se doná al estudi de les malalties virulentes, comensant per demostrar que les bacteridies, bacteries, filaments, en una paraula, 'l *bacillus* descobert en 1850 per Davaine y Rayer, era lo únich agent de la malaltia carbunculosa; ab aquest estudi y 'l de la septicemia quedava ben establerta la doctrina del parasitisme, y s'obria un gran camí á noves investigacions sobre les causes de les malalties. Lo cólera de les gallines fou objecte també d' estudi pera Mr. Pasteur, y darrerament la rabia ha ocupat ab preferència l' atenció del eminent experimentador.

¿Qui no ha sentit parlar més d' una vegada dels treballs de Mr. Pasteur sobre l' atenuació dels virus? Se tracta ja de qüestions que tenen una interessantíssima aplicació; se tracta de que 'l paràssit microscòpich qu' es agent d' una malaltia puga cultivarse fóra del organisme y rebi sa virulencia diferents graus d' atenuació á voluntat del operador, obtenintse aquests resultats per una manipulació de laboratori. Lo que fa la vacuna com á preservatiu de la varola es lo que ha de fer lo microbi del carbuncle atenuat com á profiláctich de la terrible malaltia carbunculosa; la qüestió es provocar una malaltia benigna que pot evitarne una altra d' igual naturalesa, però de conseqüències fu-

nestíssimes. Lo nom de *vacunació*, fins ara reservat al descobriment de Jenner, causá no poca sorpresa al aplicarse per primera vegada al cólera de les gallines; Pasteur justificá 'l nom que donava á sos experiments profiláctichs al devant de tres mil metjes de totes les parts del mon, que l' aclamaren ab entusiasme, en lo Congrès mèdich celebrat ara fa tres anys en Londres. Es curiosíssima, però no podem entretenirnos en exposarla, l' historia dels experiments que ha fet Mr. Pasteur pera demostrar l' eficacia de la vacunació carbunculosa, experiments que cridaren fortament l' atenció dels sabís y que demostraren per complert la veritat de les doctrines que professa l' eminent investigador francès.

Lo Dr. Koch deya un dia en lo Congrès de Londres que aixó de l' atenuació dels virus era massa bonich pera ser veritat (cal tenir present que 'l Dr. Koch es alemany y Mr. Pasteur francès, y per lo tant no 'sfa estrany qu' estiga 'l primer poch disposat á aplaudir á una gloria de la nació enemiga de la seva, per més que no puga desconèixer los mèrits del sabí francès); Mr. Pasteur en lo Congrès de Ginebra (1882) va refutar les crítiques del doctor Koch, va combatre 'ls seus errors y 'l convidá á discutir en presencia de jutjes competents; lo doctor alemany refusá tota discussió, reservantse 'l contestar á les afirmacions de Mr. Pasteur per medi de la premsa; però tot se reduhí á publicar un llibret en que 'l doctor Koch reconeixia que l' atenuació dels virus era un descobriment científich de primer orde.

Ha estudiat Mr. Pasteur la febre puerperal y la malaltia roja dels porchs. Sos darrers treballs son los referents á la rabia; ara de poch la premsa científica s' ha ocupat dels importants descobriments del sabí francès y ha fet justícia á son mèrit incomparable; aixó 'ns estalvia de parlarne per avuy, ja que massa s' han allargat aquestes raflles.

No cal tampoch ponderar l' importancia del acolliment entusiasta que ha meregut ara Mr. Pasteur en la capital de Dinamarca, cosa que oportunament consigná en la darrera crònica d' aquesta ILUSTRACIÓ 'l nostre distingit company senyor Bassegoda.

Ara, ab motiu del cólera que afligeix á les poblacions del Mitxdiá de Fransa, Mr. Pasteur ha fet sentir sa autorisada veu, combatent ab rahó sobrada y destruhint per complert algunes afirmacions que ha volgut sostenir son rival lo Dr. Koch, á qui per altra part s' ha de reconèixer lo mèrit d' haver estudiat profundament la referida malaltia y descobert lo *bacillus virgula*, que assegura ell qu' es lo microbi característich del cólera.

La Fransa ha recompensat dignament a Mr. Pasteur; certament ell li ha donat molta gloria; y si son grans los serveys que ha prestat á la ciencia, també l' industria y l' agricultura li deuen incalculables riqueses; ab molta rahó 'l sabí professor anglés Huxley ha dit que 'ls descobriments de Mr. Pasteur bastarian pera reunir los cinch milions pagats per la Fransa á l' Alemanya com á indemnificació de guerra.

Mr. Pasteur es membre de la Academia de Medicina, á pesar de no tenir lo títol de metje; aquesta distinció es tan senyalada com l' honor que la mateixa corporació ha rebut al comptar entre 'ls seus socis á un home tan eminent; lo Dr. Guérin, segons tinch entés, s' oposá inútilment á que Mr. Pasteur fos elegit académich; lo doctor deu tenir un geni endiablant: á l' edat de vuytanta anys va desafiar á Mr. Pasteur, en compte de respondre bonament á lo que aquest li deya en una discussió científica.

Mr. Pasteur considera tot lo gran que ha fet com un comensament y res més; ell diu molt sovint: «Ja veuréu com tot aixó s' engrandirá més tart; ¡si encara tingués temps!»

J. LAPORTA



MR. PASTEUR

## FRA ANSELM TURMEDA

(Acabament)

Atacava altres vegades ab acritut y duresa 'ls grans vicis que suposava generals en tot l'estat eclesiástich, y sols lo quadro llastimós qu' ofería en sos temps l' Iglesia dividida en llarch cisma per la passió y miseria d' alguns de sos prelats y regidors, pot disculpar los graves cárrechs que 'ls hi dirigeix quan diu en lo pròlech de ses *Profetes*:

Cels qui corona  
falsament portau  
veig que 's deportau  
en fer malia,  
frau e falsia  
en els demora;  
sobre els plora  
la Sancta esgleya;

sots pells d' oveya  
lo mon enganyen,  
et mos comanen  
fer astinença.  
Cella ofensa  
que hom ha comesa,  
ja l' han tremesa  
per vent enfora,  
junta es la hora  
que clerezia  
per sa malia  
lo mon desfàça;  
cel se embarça  
qui dels se fia,  
de ypoeresia  
portan bandera,  
e de Sant Pere  
la via lexan,  
e tots se faxan  
amb simonia....

No 's crega, però, qu' aquesta animositat contra les persones de religió fos sistemática en en Turmeda; també sabia fer justicia á sos mèrits y virtuts y tributar entusiastes elogis als qui 's mantenían fidels al esperit de sa institució. Axis ho fa, per exemple, en ses *Cobles de la divisió*, quan tracta del florent estat eclesiástich de la nostra illa, y parla ab tant encomi de cad' un d' aquells eximis personatjes que més sobresortiren en son temps, molts de quals noms, si no fos per ell, serían avuy completament desconeguts, y quan inculca á sos lectors tan saludables máximes com aquestes:

A la Iglesia vullés anar  
pera Deu y als Sants pregar,  
y si ohirás predicar  
tantost asseute.



UNA AUTORITAT, PER J. PAHISSA

Daçò que ta encomanat Deu  
fesne part al pobre seu:  
á frare Menor y á Romeu  
quant ten demanen....

No tan extenses é importants com la *Disputa del Ase*, però no per axò indignes de figurar á son costat, son les composicions rimades que 'ns dexá en Turmeda pera mostra de son númen poètic. Descolla sobre totes les altres lo poemet, fins ara inèdit y desconegut de tot lo món, y fa alguns anys esmeradament publicat per mon respectable oncle don Mariano Aguiló en son monumental *Cançoner de les obretes en nostra lengua materna més divulgades durant los segles XIV, XV é XVI*, que porta per titol: *Cobles de la divisió del Regne de Mallorca, escrites en pla catala per frare Entelm Turmeda. Any mil trecentos noranta vuyt*. Consta aquest poema de cent vint y tres octaves d' art menor, de les

quals s' han quedat les tres últimes sens publicar, y té per base de son argument les enverinades dissensions entre 'ls elements aristocrátich y popular de la nostra illa, que ja aleshores havían comensat y que tan desastroses conseqüències havían de tenir més endavant. Passejant lo poeta per un prat delitós, arribá impensadament á les portes d' un magnífich palau de fantástica arquitectura, é invitat á penetrarhi, fou conduhit á presencia de la reyna que l' habitava, alegòrica representació de l' illa de Mallorca. Plorosa y desconsolada, lamenta ab sentides frases la divisió y l' odi que s' ha suscitát entre sos fills, y recordant la fertilitat de sos camps, son comers tan florent, sos nobles cavallers, sos laboriosos artesans, sos mercaders y pagesos tan opulents, y la multitud de sabis qu' en tot temps honraren sa terra, pregunta esglayada á en Turmeda si ab sos llibres y ab sa ciencia sabrá explicar com

s' ha arrelat tan profundament entre ells l' esperit de parcialitat y banderia. Ell contesta referint qu' en l' antigüetat era tan estreta y tan íntima l' unió entre 'ls diversos estaments que no vacilavan en axecarse junts contra son rey sempre qu' ho exigís la defensa de sos drets ultrajats; y que per axò un de sos reys moros acudí á un seu conseller iniciat en los segrets de la magia, 'l qui per medi d' un poderós encantament introduhí entre 'ls súbdits les discordies y dissensions qu' avuy encara 'ls separan. Però com Deu está per sobre de tot encantament, pregáuli, diu, que convertesca en amor y caritat aquest mal que tots lamentem. Llavors l' infelís reyna li demana que vaja á son poble en calitat d' embaxador á predicaroshi tan nobles sentiments, que pot ser obtinga bons fruys sa autorisada paraula; però en Turmeda, que coneix lo perillós de semblant comissió y 'ls mals que li podria repor-

tar, s'accontenta ab escriurelshi una llarga carta en la que 'ls exhorta pera que renaquia entre ells la fraternitat y confiansa primitives, y 'ls hi recorda ab nombrosos textos y exemples de les lletres divines y humanes que la divisió es lo principi de la ruina de les nacions; encarrega als pobles que fien en mans dels nobles y poderosos lo govern de la ciutat, com ho aconsellan la rahó y 'l sentit comú, y avisa á aquests pera que no agraven massa les càrregues y tributs del estament popular, y sían sempre sos valedors y amichs. Salta á la vista qu' ab un plan semblant no podia en Turmeda fer una obra poètica de gran inspiració, però axís y tot, sapigué ferla agradablement entretinguda, y sa matexa primitiva senzillesa, sa versificació fácil y correcta per regla general, y 'ls aguts cops d'ingeni en que abunda, contribuhexen á que encara avuy puga llegirse sense fatiga y ab un cert pler, lo miler de versos de que consta.

No passa lo mateix ab ses *Profecies*, composició que s'ha quedat inèdita sens gran perjudici de la literatura patria ni de la justa fama de son autor, y de la qual no se'n coneix altre exemplar que l' existent á la Biblioteca del Monastir del Escorial (Cod. N. j. 13. fol. 43 al 47 v.), que comensa: *En el nom de nostre Senyor deu aci comença lo dictat que fray antelm turmeda a fet dels coses que han a esdevenir segons alguns profetes e dits de alguns estrolechs tan del fet de la yaglesia e dels Regidors de aquella e de lurs terres e prouíncies e de ço quels ha esdevenir. E lo prohemi del dit dictat comença aci E fou fet e princiipiati Lany de la natiuitat de nostre senyor del Mil CCCC vij en lo mes de març.*

Aquest tractat, com tots los de sa especie, no té de profètic més que l' extremada vaguetat dels conceptes y la sibilitica fosquedat del llenguatge, augmentades encara fins al infinit en l' exemplar que 'ns ocupa per l' estat llastimós á que 'l dexá reduhit l' amanuense encarregat de ferne 'l trasllat. Debia ser sens dubte 'l tal copista una persona que desconexia en absolut l' idioma catalá, que llegia ab dificultat la lletra tal volta un xich enrevessada del manuscrit que copiava, y que tenia la desdixada mania de corretgir capritxosament totes les qu' á ell li semblavan equivocacions; sols axís poden explicarse la multitud de vocables castellans, de faltes d' ortografia, de versos sense mida, de paraules trencades, frases incompletes y disbarats de tota lley qu' han fet d' aquesta composició una algarabía poch menos qu' ininteligible.

Lo propòsit d' en Turmeda al escriurela no debia ser altre que 'l de discórrer sobre 'ls mals que portava á l' Iglesia 'l perdurable cisma d' Avinyó, aleshores en son major auge; potser entreveya les guerres y discordies qu' havian de suscitar-se á la mort del rey d' Aragó D. Martí l' Humá, y si bé ab un xich d' ingeni y un bon tros d' empenyo podrian trobarse en aquesta obra alusions més ó menos encubertes á successos ocorreguts ab molta posterioritat, lo cert es, y axó 's pot ben assegurar, que ni en Turmeda gosava del do de profecia, ni eran prous sos conexements astrològichs pera penetrar los misteriosos arcs dels porvenir. Ab tot y axó, ses *Profecies* obtingueren gran sèquit durant molt temps, y s' hi refereix Moufar quan diu en sa *Historia de los condes de Urgel* que «la condessa Margarita para animar más á su hijo (Jaume 'l Desdixat) valíase de unos vaticinios y profecias de un Fr. Anselmo Turmeda que había pasado á Túnez y renegado de la fe (1).» També Geroni Pont-Dezmur, que en 1606 escrigué un comentari á les *Profecies* de Bernat de Mogoda, tenia noticia de les d' en Turmeda, y axís diu en sa glosa al text:

Tot lo que per diversos  
es dit sens ordenansa.... etz.

(1) Vol. II de la Colecció de documents inèdits del Arxiu general de la Corona d' Aragó, p. 453.

«Per quant se diu que Fr. Anzelm, Turmeda per sobrenom, y altres havian scrit antes de ell sobre estes coses esdevenidores, per ço diu tot lo que per diversos, si be lo que dix dit frare fouch molt apres de dit Pronostich. Aquest desdixat de frare se renegá en Tunís y deyes Abdala y havia scrit ab rims, com astrolech que era, de les coses á estes terres esdevenidores (1).»

Y ara ocorre naturalment preguntar: ¿creya en Turmeda de bona fe haver endevinat ab sos càlculs los acontexements futurs, ó escullí pera sa obra la forma y títol de *Profecies* ab l' únich objecte de produhir més viva impressió en l' esperit de sos lectors? Es qüestió que dexo á la bona discreció dels meus, y en qual esclariment faré notar tan sols qu' en repetits passatjes de ses obres manifestá en Turmeda la cega y arrelada creencia que tenia en lo misteriós influx dels cossos celestes sobre 'l destí y condició dels humans, y l' exagerat apreçi que concedia á sa reputació d' home sabi y entès en punts d' astrologia. Axís en son *Llibre del Ase*, referintse á ell mateix, posa en boca d' un conill estes paraules que porta 'l Sr. Castro: «... lo qual es home molt sabi en tota ciencia y més que res en astrologia...» y diu després en ses *Cobles de la divisió*:

Axi con es atirat  
lo ferre per caramida  
disponlo á mal son grat,  
de tal valor es garnida,  
en axi per semblant mida  
los cossors celestials  
disponen los terrenals  
en aquesta present vida.

Donques sapiats per ver  
que les esteles formades  
sobre nos han lur poder,  
per ço veurets á vegades  
persones de gran sanch nades  
venir á vil estament  
e á molt gran honrament  
muntar ceyles menyspreades.

Per elles es pobretat,  
riquesa e senyoria,  
malaltia e sanitat,  
fortuna axi les guía:  
mas vostra creensa sia  
cayso fan per voluntat  
daquell ver Deu increat  
qui tot quant es al mon guia. etz.

La més coneguda, emperò, de les obres d' en Turmeda y que major popularitat ha dat al seu nom, es lo tractadet vulgarment anomenat á Catalunya *Franselm*, que comensa: «En nom de Deu sia, y de la gloriosa humil Verge María. Llibre compost

(1) Almanaque de las Islas Baleares para el año 1869, p. 26.

Prou veig que 'ls testimonis de Monfar y de Pont-Dezmur de que acabo de fer mèrit en lo text, venen á dar major apariència de veritat á l' opinió qu' admet com á real y efectiva l' apostassia d' en Turmeda, fentla aparèixer fundada en una tradició literaria vulgar y corrent ja á principis del segle XVII. No obstant, jo no crech que baste una senzilla tradició, dos sigles posterior als fets que narra, pera desvanèixer los datos y rahons que tinch aduhides en son lloch oportú. Per altra part, en Turmeda, quan lo 1398 ja residia á Túnez y havia adoptat lo sobrenom d' Abdalá, debia seguir encara en relacions cordials ab los mercaders mallorquins que feyan son tràfec en aquell port, ja que sols pera satisfèr ses amistoses instancies escrigué son poemat *Cobles de la divisió*; axís diu en la rúbrica d' aquesta obreta: «Con per alguns honrats mercaders de Mallorques sia stat pregat afectuosament que faes e ordonas un tractat de la diuisió del dit Regne, supos que lo meu enteniment sia grosser e no soutil en lart de trobar, empero per dar alguna satisfacció á lurs prechs he fetes algunes cobles grosseres en pla catalá segons veurets.» Y també consta en un llarch passatge de la *Disputa del Ase* que traduheix lo Sr. Castro, que més endavant quan ja en Turmeda exercia sos càrrechs d' oficial de l' aduana de Túnez y de gran escuder del rey Maule Brufret, tingué ocasió de prestar un important servey á un noble cavaller anomenat lo senyor Allart de Mur, y aquest, agrahit, li oferí mil mostres d' afecte y li enviá desde terra de cristians un gran present de moltes y gentils coses. Ara bé; no es regular suposar que fos un frare apostata y renegat de sa fe, 'l que tan senyalades probes d' estimació rebia de nobles y de mercaders cristians en una época d' exaltat sentiment religiós, que feya considerar als enemics de la fe com als majors y més perniciosos enemics de la patria.

en l' unez, per lo Reverent Pare Fra Anselm Turmeda; en altra manera anomenat Abdala, de alguns bons ensenyaments: ja sia que ell may los aja seguits, emperò pensant haver algun merit de divulgarlos á la gent, y perque nostre Senyor Deu lo deixen ben finir, aixi com lo seu cor ab gran esperança desitja. Amen.» (1). Constituhexen aquests *bons ensenyaments* màximes morals, preceptes y sentencies de filosofia natural de caràcter essencialment pràctic, exposades sens ordre ni plan preconcebut, y en les que en mitx d' una certa ingenuitat s' hi descubreix sovint la vena satírica del autor. Al final del llibre apareix consignada la fetxa en que fou escrit en aquesta forma:

Assó fou fet lo mes d' Abril,  
temps de primavera gentil  
noranta set tres cents y mil  
llavors corrian... (2)

En los exemplars impresos s' insertan á continuació algunes devotes oracions, en catalá les unes y en llatí les altres, cap de les quals sembla ser obra d' en Turmeda, com tampoch ho es segurament la curta composició en vers que porta per lema: *surgite mortui venite, ad iudicium*, y comensa:

Mira fill ab gran cobdici  
los versos de la sibila:  
al jorn del judici  
parrá qui haurá fet servici... etz.

imitació poch afortunada per cert de l' antiquíssima *Sibilla* que 's canta en nostres temples per Nadal.

Destinat aquest llibre á circular principalment entre la gent senzilla, obtingué ja desde 'l principi major sèquit del que son autor podia esperar; los noys hi aprenian, fins al comens d' aquest segle, los primers rudiments de lectura, y eran ses màximes y sentencies continuament repetides pe 'l poble, de manera que moltes han arribat á quedar vivents entre 'ls refrans y proverbis del idioma catalá.

En tot temps se n' han fet nombroses edicions, y fins n' he vist una traducció castellana impresa á Valencia «en casa de Alvaro Franco y Rafael Ribas á la Pelleria Vieja, año 1594», sense més títol qu' aquest: «Fray Anselmo de Turmeda». Hi están traduhts los pensaments ab bastanta exactitut, imitant lo metre de l' original, però hi faltan quasi la meytat de les estrofes; supprimeix además les oracions incluhides en l' obra d' en Turmeda, y en son lloch hi posa deu màximes de perfecció de vida cristiana ab aquest encabessament: «Estos son los diez pasos con que todos podemos ir á paraiso». Coneguda es també la preciosa imitació d' aquesta obreta, que com una de les primeres mostres de son ingeni poètic y ab lo títol de *Nou Fra Anselm. Llibre de bons consells*, publicá fa alguns anys lo eminent poeta catalá Mossen Jaume Collell, amagat aleshores sola 'l modest pseudònim *Un estudiant de teologia*.

No obstant, no degué ser molt vulgar á Mallorca

(2) Per' aquesta com pera les altres cites qu' he fet de semblant obreta, m' he valgut del exemplar que possehesch imprés á «Cervera: en la Estampa de la Rl. Univ. Per Joseph Barber y Comp.» Lo senyor don Manuel Milá en sa *Resenya històrica y crítica dels antics poetes catalans*, premiada en los Jochs Florals de Barcelona del any 1865, porta l' encabessament del llibre d' en Turmeda d' aquesta manera: «En nom de Deu rotavia que 'ns vulla guardar ab la Verge Maria; llibre fet per frare Encelm Turmeda (lo llibre estampat porta: en altre manera anomenat Abdalá) de alguns bons amonestaments; ja sia qu' ell los haja mal seguits: empero pensa haver algun merit per divulgarlos á la gent: prech Deu per ell que 'l deix ben finir.» (\*)

(2) Milá en lo lloch citat posa:

Aço fon fet lo mes d' Abril  
temps de primavera gentil  
noranta vuyt trescents e mil  
llavors corrien.

(\*) Suposem que l' autor debia escriure aquest article molt abans de la fetxa de sa publicació, puix no cita l' última edició del *Fra Anselm* publicada per D. Marian Aguiló en lo mencionat *Cançoner*, que li hauria servit millor que cap altre pera aquest estudi. (*Nota de la Redacció.*)

aquesta obreta d' en Turmeda, quan no se n' hi ha fet cap edició que sapiguem. La substituïa un' altra del mateix gènere intitulada *Tractat dels vicis y mals costums de la present temporada. Compost per Miquel Ferrando de la Carcer, natural de Mallorca*. Aquest tractadet es molt més extens que lo d' en Turmeda, y s' hi nota més ordre, ocupant-se successivament de la ociositat, del joch, del luxu de les dones, etc., autorisant sos raonaments ab nombrosos exemples que poden servir pera l' estudi de les costums de l' època. En quant á son mèrit literari, bastará reproduhir lo judici que formulá l' autor del prólech que va al devant de l' última edició feta á Palma en l' imprenta de D. Felip Guasp l' any 1865: «A nostre modo de veure Miquel Ferrando, encara que possehís un poch més d' instrucció, pertany á l' escola dels *glosadors* que tant abundan en nostra illa, y qual vena y facilitat tenen á voltes quelcom d' admirable. Esceptuant la uniformitat de les estrofes, poch defectes li evita l' escriure assegut, y tochs potser més enèrgichs ó més bells li hauria sugerit lo calor de l' improvisació.» Mes ab tot y axò, trobá aquest llibre favorable acullida entre la gent del poble á qui anava dirigit, y fins sa fama degué traspasar la mar, puix se n' coneix una edició feta á Gerona «en la Estampa de Jaume Bro llibreter, al carrer de las Ballestarias.» De son autor no se n' coneix altra noticia que la consignada en un llibre d' òbits de la parroquia de Sant Nicolau, en que s' llegeix: *Ferrando Carcell, texidor y poeta cèlebre mort á 10 d' agost de 1594, molt pobre de reals y pobrtssim de amigs.*

Lo Sr. Menéndez Pelayo cita además com produccions d' en Turmeda existents en la Biblioteca de Carpentras un diàlech en prosa que comensa: «¿De que es fonadat lo castell d' amor?...» y unes cobles sobre la vida dels mariners. ¿Será potser aquesta última la que ha publicat recentment mon oncle D. Marian Aguiló en son *Cançoner* ab lo títol *Libre dels Mariners* y comensa:

En nom de Deu tot poderos  
que es senyor de trestots nos,  
e de la Verge sancta Maria  
si li plats ajuda 'ns sia,  
yon dire segons quem par  
con ne pren als homens de mar... etc.?

Quédes aquest punt, com molts altres de major interès, pera aquells á qui ha dat Déu facultats bastants pera discernirlos, qu' á mes forces de pigmeu els hi basta l' haver augmentat ab unes quantes pedretes lo munt qu' ha de servir per axecar l' edifici de nostra historia literaria.

ESTANISLAU K. AGUILÓ

### ÍNTIMA

¡Qué tristas per' mi son sempre  
tas postas, oh sol d' Agost!  
¡Quánts recorts de llunyans dias  
despertan en lo meu cor!  
—cada recort una espina  
que 'm dona torment de mort!—

La teva llum de cap-vespre  
ha vist mos més greus dolors,  
qu' ella va véurer un dia,  
quan jo n' era encara noy,  
pérdres' en l' ombra del claustre  
la verge dels meus amors;  
y ella 'm va mostrá' altré dia  
—quair' anys fa avuy, per mon dol—  
l' alcova y 'l llit de draps negres  
hont jeya mon germá mort,  
omplintme 'l cor de tristesa,  
fentli vessar amarchs plors.

¡Y qué depressa fugias,  
oh trista llum, aquell jorn,  
de l' alcova cap al quarto,  
del quarto cap al balcó!  
Era la darrer' vegada  
que 'ns miravas allí als dos:  
¡mal passessin mil centurias,  
no 'ns hi veurías de nou!

¡Quí t' hagués seguit llavoras  
del un á l' altre horisó,  
fins que 't tornaras llum d' alba  
travessant la nit dels mons,  
per' cercar al qui plorava  
y plora sempre mon cor!

¡Oh trista llum de cap-vespre,  
oh postas del sol d' Agost!  
¡qué me 'n porteu d' amargura!  
¡qué me 'n feu sentir de dol!

¡Quí pogués da' al recort vida,  
mal que fos un instant sol!  
¡Quí tingués lo cor als llabis  
per fer paraulas dels plors!

F. BARTRINA

4 d' Agost 1884

### LOS TRES FILLS DEL REY

(RONDALLA POPULAR MALLORQUINA)

#### I

Llargas, molt llargas de passar son les vetlades d' hivern, mes encara si l' cel está nigulat y ploviscós, y no s' veu en tot ell ni la lluentor d' un sol estel.

Quant de lluny comensa á sentirse remor de trons, y els pastors y missatjes s' en menen les ovelles y demés bestiar cap á les estables y sestadors, ja post el sol, llavors s' arpeglian los pajesos cap á la *possesió*, ahont tot arribant deixen ses eynes fins al endemá, y traguentse los fumadors la pipa de sa taleca ab ses armolletes y canó de canya ab l' esca, comensen la fumada, parlant del temps y la cullita, mentres les dones encenen foch en la cuyna, y posen á escaufar al fogó l' olla de escudella que n' han cuita l' dematí, y que de la dinada 'ls ha quedat.

Quant lo foch de tronchs y sarments n' es ben encés, tothom s' en entra y fa rotlo al entorn de la foguera, després d' atiada uns cuants pichs y tirada la cenra de la pipa; llavors l' *amo* ó l' *padri* se despenja del coll lo rosari fet de grans de pomissó ab creu de canya prima; y cridats els de fora que no s' torben á entrar, se senyen tots *per lo senyal*, y comensen á resar la cotidiana y may interrompuda devoció del sant Rosari.

No son tots los del rotlo gents fetes y crescudes; també mesclats s' hi veuen alguns bergantells y jovensanes, tots robusts y sans, y sobre 'ls genolls de la *madona* algun ninet de cabells rossos y galtes vermelles ab los ulls mitx clucats per la son, encare que be 'ls obri quant arriba l' hora del sopar.

Acabades les cinch desenes y dits l' oferiment y la *Salve*, comensa l' qui diu devant la llarga processó de *Parenostres*, á sant Joseph *perque mos don bona anyada si convé*; á sant Francesch *perque mos don nostro pa de cada dia*; á santa Bárbara *perque mos alliber de trons y llamps*; á sant Marsal *perque mos guard d' esquinencia*; als antepassats, á las ánimas, y molts d' altres: acompanyant el *trech, trech* de les dones que trencan faves per courer l' endemá, y acabant per lo de *alabat sia l' Santíssim Sagrament pera sempre amen*, tan bon punt que la taula es posada y fetes les escudelles. Llavors pren cadascun son lloch y comensa l' sopar, sens qu' á tal hora nigú s' trobi desmenjat.

Després d' aixó, los missatjes parteixen cap á les

païsses á donar recapte als animals; y mentres tant que les dones filen ó aspíen la fuada, la *padrina* sol contar als infants alguna rondalla perque no s' caiguen de son. Tant prest que comensa, obrin tots uns ulls com uns salers y s' arremolinen en torn de ella, escoltant sempre ab bona orella fins y tant que la rondalla es acabada.

Ab lo qu' havem dit, figúrense nostres lectors una escena pareguda á la que venim de pintar are y llegesquen, si 'ls dona gust, la rondalla de *Los tres fills del Rey*, qu' un vespre d' hivern sentirem contar dins una cuyna de *possesió*, entorn del foch; prometentlos que si no los desplaü la tal rondalla, y Deu mos dona vida per aixó, pot ser los ne contem d' altres no menys bones y pulides.

Are per are, comensem.

#### II

Aixó era y no era, bon viatge fassa la cadarnera; per mi un sach de doblés, y pe' 'ls qui m' escolten altre tant més.

Aixó era un rey que tenia tres fills; el mes gran havia nom Pere, el segon Jaume y el tercer, qu' era l' mes petit, havia nom Bernadet. A tots tres estimava son pare per igual; lluny de lo que fan molts de pares que per estimarse massa á un tot sol, barretjen als altres.

Un dia, En Pere digué á n' el rey:

— Mon pare, ¿voldríeu dar-me llecencia per anar á trescá l' mon?

— ¿Perque, fill meu?

— Per veurer viles y ciutats de les d' enfora, y per apendre á coneixer los homens bons y los dolents.

— Queda t', fill meu, aquí, qu' aixó t' ho mostraré.

— Tirau, mon pare; voleuho.

— Ves t' en, donchs; mes fem promesa que dins un any y un dia haurás tornat aquí.

— Promesa n' fas.

Y el rey li va donar un cavall, un ca y una bossa plena de doblés; y abressant á son pare y sos germans, lo fill major va ser partit.

L' endemá En Jaume digué á n' el rey:

— Mon pare, ¿voldríeu dar-me llecencia per anar á trescá l' mon?

— ¿Perque, fill meu?

— Per veurer viles y ciutats de les d' enfora, y per apendrer á coneixer los homens bons y los dolents.

— Queda t', fill meu, qu' aixó t' ho mostraré.

— Tirau, mon pare; voleuho.

— Ves t' en, donchs; mes fem promesa que dins un any y un dia haurás tornat aquí.

— Promesa n' fas.

Y el rey li va donar un cavall, un ca y una bossa plena de doblés, com ho havia donat al fill major; y abressant á son pare y son germá, lo fill segon va ser partit.

L' endemá també En Bernadet digué á n' el rey:

— Mon pare, ¿voldríeu dar-me llecencia per anar á trescá l' mon?

— ¿Perque, fill meu?

— Perque havent partit mos germans, m' anyor, y me trob trist, y voldria anar ab ells per guardarlos de perill.

— Queda t', fill meu, ab ton pare; que si perill corren tos germans, fugir d' ell ja n' sabrán, perque son homens fets. Mes tu ets jovencell encare y no t' cal fer tal com ells.

— Ab aixó y tot, voldria ab ells anar.

— Queda t' aquí, fill meu, y t' daré tantas joyas ricas y joguinas, que molts enveja t' tendrán.

— No vull, mon pare, joguinas ni joyas; mes tost voldria partir.

— Queda t', fill meu, que si t' en vas, gran pena jo n' tendria.

— Tirau, mon pare; voleuho.



IL CONTINO, AQUARELLA DE FORTUNY





LAS AMIGAS, QUADRO DE MACKART



ventura varen ser dos els matadors? Aquí teniu al comte l'n Jordi que ve de dirme lo mateix, demanantme també l' compliment de ma promesa. Y en prova, veis aquí los set caps del animal, qu' ha duits per mes rahó, cumplint la condició per mi posada.

Y mentres el rey parlava, la cara del comte tornava de set colors, de tant empagant qu' estava; y no cal dupte, que en canvi d' haver de sufrir les ullades de foch qu' En Pere li llansava, mes tost hauria volgut estar set canes devall terra.

—Bé es ver,— va dir En Pere,— que porta los set caps, com si los hagués tallats ell mateix al animal. Mes perque are vejeu la veritat del cas,— afegí posantse mans plegades, y en sos llabis mostrant una mitja rialla de despreci,— perque surte ben patent la mentida y fellonia del mal comte, preniu els caps de un en un, y miraulos dins sa boca.

Així ho maná l' rey á un ciat, y regoneguts tots set, se va trobar que ninguns tenian llengo, la qual els havia estat tallada.

—Aquí teniu, senyor,— va dir En Pere, traquentse l' mocador de la escarcella,— les llengos que los faltan, y que jo las vaix tallar, tant prest que l' animal vaix haver mort.

—Rahó teniu, bon cavaller,— respongué l' rey. Y llavors cridá á n' el comte:

—¡Fugiu de devant mi, home dolent, mal cavaller, ja que furtáu l' honor per altres ben guanyat!

Y el comte, avergonyit, surtí, cap baix, sens dir un mot, de la sala del palau; y arribat á la porta, muntá en lo seu cavall, qu' allá deixat havia, y ficantli ab rabia els esperons, se posá á correr, cap enfora de ciutat, com si l' mal esperit el s' endugués.

Y la rondalla diu que l' comte En Jordi encare corre, sens un punt de repós; perque de part darrera s' sent una bruixa que l' encalsa, y qu' ab una riallassa escarnidora li va dient á cau d' orella:

—¡Cavaller, mal cavaller! ¡Mal vares fer, mal vares fer!

## V

Han passat tres setmanes desde succehi lo que vos vaix contar anit passada.

En aquest temps, grans coses han vistes les gents de la ciutat, y entre totes elles, les que mes han fet parlar la gent han estades les noçes d' En Pere ab la princesa Magdalena.

No vull perdre temps en contarvos per menut tot lo que s' ha fet ab tal motiu; prou n' hi ha hagut de regositjos, dinars per pobres y saraus; prou n' hi ha hagut de repicar campanes, de fer processons y endomassar carrers y plasses; prou n' hi ha hagut de couets y rodells fins á mitja nit en los jardins hermosos del palau; res de tot aixó vos vull contar, perque basta dirvos que ab En Pere Na Magdalena s' es casada, y que s' ha fet tot quant pertany á un casament de fills de rey.

En Peré de llavors ensá ha viscut sempre en el palau, el rey el tracta de *fill meu*, y par que desde s' casá, s' haja tornat mes gentil y cavaller, y Na Magdalena, la princesa dels ulls clars, dels cabells caragolats y de les galtes vermelletes, par també que, si pot ser, s' haja tornada mes hermosa.

Al cap de les tres setmanes que 'us he dites, havien ja passat les festes y algatzara; y un dia, á la hora baixa, se trobaven En Pere y sa muller Na Magdalena tots solets á una galanía del palau que mirava á n' el ponent, recolzats un al costat del altre demunt los bandolats de pedra viva.

—Esposa, esposa mia,— deya En Pere mitx riguent;— ¡y cóm estich de bé á n' el teu costat! Devora tu, me sembla mes pur lo blau del cel, mes fi l' olor de la floreta, mes tendre la cansó del aucellet y mes llampant lo raig de llum que l' sol envia de dalt de la montanya, á l' hora en que á la vista no enlluerna.

—Marit, lo marit meu,— Na Magdalena respo-

nia;—bé es ver lo que diuen els glosadors y cançoners, que l' amor ho pinta tot color de rosa. També á mi m' sembla lo mateix, per lo molt que 'us estim, com es tant bona veritat.

Y els dos noviys quedaven mirantse l' un al altre, y la ditxa de l' amor que sols sent l' ánima en ses ullades resplandia, y per entre 'ls arbres del jardí marrujejaven dues tórteres que componien son niuet

—Esposa,— digué En Pere al cap de temps,— no m' negues per mes dies la mercé que m' tens promesa. ¡Volsme dir quin es aquell castell de pedra marbre que s' veu allá lluny, lluny?

—Marit, parlem d' un' altre cosa, y deixa anar, per amor de Deu, aquest castell.

—Péro ¿per qué no m' vols tu satisfacer ab una cosa tant petita?

—Es que no t' ho vull dir, perque llavó' hi voldrás anar.

—No tengas por, que no hi 'niré.

—Jo t' dich que sí: y el pensarho no mes ja m' dona esglay.

—Tira, Magdaleneta, esposa mia, digamhó, que altre cosa no t' deman.

—¡Jesús, bon Jesús meu! Si tant ho vols, ja t' ho diré: mes Deu fassa que no mos ne venga ningun mal. Aquest castell que veus tant lluny, tant lluny, tot fet de pedra marbre mes blanca que la neu, es el *Castell de Liorna, que que hi va no torna*, y se anomena així perque de tanta gent que hi es anada, no n' es tornat ni un que puga haver contat lo que passa en tal castell.

—Si així es,— diu En Pere,— per cert que jo hi 'niré y no m' torbaré á tornar.

—¿Ho veus com jo t' ho deya?— va dir ab desconsol Na Magdalena.—¿No veus que si t' en vas ben trista m' posaré?

—No tengas por de res, esposa mia, que ja sabs mon ardiment ahont arriba; demá dematí m' en hi aniré y passat demá ja hauré tornat, si Deu ho vol.

—No hi vajes, mon marit.

—Res del mon seria prou per ferme torná arrera; perque als valents pertany acometre empreses perilloses per haverne guany y fama. ¡Criats, donau recapte á mon cavall, y teneulo ensellat per demá dematinada, al trench de l' auba!

Y de res valgueren los prechs y llágrimas de sa esposa, perque En Pere deixás d' anarsen; mes al matí vinent va ser partit ab son cavall y el ca valent, camina, caminarás cap al castell.

Tant com s' hi feya aprop, anava destriant moltes y belles estátues qu' á dins d' ell hi havia, unes de persones y altres d' animals, á cavall unes, altres á peu, y totes tant ben fetes, que no hi havia escultor que millor les hagués pogudes fer; y eran totes de pedra marbre tant blanca y tant pulida, que semblava mes que pedra un pa de sucre del que s' ven á preu mes alt.

Quant arribá á la porta, pegá tres cops de baula, y respongué una veu de dins:

—¿Qui es?

—Obriu, si voleu, qu' es gent de pau.

—Ja hi vaix.

Y al cap d' un poch s' obrí la porta, y comparegué devant En Pere una vella, que de tant vella que era, semblava tenir quatrecentos anys.

—¡Bon dia, padrina!— digué En Pere ab estranyesa, vehentse aquell vestigle devant d' ell.—¿Podríau mostrar aquest castell que pareix que vos guardau?

—Sí, senyor, bon senyoret,— digué la vella ab veu escanyada y tremolosa;— entrau aquí adins y mirau tot quant voldreu.

Y En Pere passá envant sens baixar del cavall, mentres son ca pegava bots y feya festes á la vella.

—¡Senyoret, bon senyoret, fermau el vostre ca, que no m' mossech!

—No tengueu d' ell mica de por, que no vos mossegará.

—¡Fermau, senyoret, que no m' mossech!— torná á dir la vella esporuguida.

—¡Deixau anar la por! ¿vos creis que are tench corda ab la que l' puga fermar?

—Preniu aquest cabell que vos daré.

Y la vella s' dugué la ma á n' el cap, s' arrancá un cabell que semblava un bri d' estopa, y l' allargá á n' En Pere, qui se la mirava tot riguent.

—¿Pensau qu' un cabell vostre seria prou per fermá l' 'ca?

—¡Ja ho crech! ¿Y perque no? Preniulo y ho veureu.

—Vejam, idó,— va dir En Pere allargant la ma, per riurer de la ximpleta de la vella.

¡Ay! ¡Válgam Deu! ¿Y qu' es estat?

Tant prest qu' En Pere va tocar el blanch cabell, cavaller, cavall y ca tornárense en un punt de pedra marbre, així com antes estaven y sens moure s' poch ni molt; mentres la vella los mirava ab uns ulls d' óliba que feyen feredat, y anava cantant ab veu de diable:

Castell de Liorna,  
qui hi va no torna;  
ningú qu' haja arribat  
s' en es tornat.

¡Ay de vos, trista princesa, qu' haveu perdut vostre marit!

¡Ay de tu, lletja vella, mala bruixa, qu' has entelat el goix de la princesa! ¡Ay de tu, mala bruixa, qu' has esfullat la flor de los amors!

## VI

Mentres tant, se va cumplir un any y un dia de la partida dels tres germans.

En tot aquest temps, En Jaume, l' germá segon, trescá moltes de villes y ciutats, va ser rebut així com mereixia son estament en moltes corts de reys y prínceps, y trescant d' un lloch á l' altre, aprenué á coneixer los homens bons y los dolents.

Fael al pacte qu' ab sos germans havia fet, comparegué, al dia assenyalat, en el punt ahont se deixaren; y arribat á l' ausineta sembrada al mateix punt en que l' camí s' xapava en tres, va veurer, per son mal, que ses fulles gotejaven sanch vermella.

—¡Válgam Deu y la Verge!— va dir ell així que ho vé;—¿será que mos germans algun soscaire haurán tengut? Depressa som partit á sebrerho. Més, ¿per quin camí prendré, Deu meu? Envant, y ja ho veurem. Anem primer á cercá En Pere, com á germá major qu' es de tots tres.

Y així ho va fer com ho va dir. Feu prendre son cavall pe' l' camí que partí En Pere, y se li va fer un núu á sa boca del cor quant després de quatre dies de viatge arribá á una ciutat tota endolada, en la qual ses campanes tocaven per mort rich.

—¿Pot ser toquin pe' En Pere?— va pensar.

—¡Deu no ho vulga, si convé!

Y arribat á n' el palau, y havent dit en presencia del rey y les princeses quí era ell, romperen totes á plorar junt ab son pare, que, encare de ser home y ser valent, no tenia els ulls aixuts.

Contárenli entre plors la trista sort del seu germá, qu' havent partit un dia dematí cap al castell, sens volere escoltar lo que Na Magdalena li contava, s' en havia anat ferm y resolt; y de llavors ensá no n' havien tornat sebrer ni la pols. Havien enviat alguns criats perque l' cercassen; però cap d' ells havia tornat tocar comparació; per tot lo qual el tenien per ben mort, y per ell vestien ja dol rigurós, y havien fet cantar moltes misses y absoltes pe' l' bon repós de la seua ánima.

M. OBRADOR BENASSAR

Acabaré



NO HI HA ESPERANSA! QUADRO DE FAGERLIN



CARITAT

## ROMIATGE DE L' AMOR

Vina, ma enamorada,  
vora voreta 'l cor de mel en flor,  
que ab un' ardent besada  
d' aquesta mel t' empeltaré ton cor.

La joya indefinida  
que sento jo, la sentirás tu ab mi,  
tot fent de nostra vida  
una via de flors tot lo camí.

Si après te sents cansada  
á l' ombra d' un roser descansarás,  
y ab la front recolzada  
sobre mon pit, tranquila t' dormirás.

Besante las poncellas  
jugarán en ton front tan resplendent,  
en tant que tas parpellas  
jo ab mos besos de foch iré clohent.

Ta rossa cabellera  
en ton pit palpitant veuré desfer,  
perdentse joganera  
com raigs de sol ixent entre 'l roser.

Jo comptaré, m' aymada,  
los sospirs qu' en ton somni exhalarás,  
cad' un una besada:  
fes que 'm descompte, amor, á cada pas!...

Veurás com las aucellas,  
parant sos cants, las branques deixarán;  
veurás com totas ellas  
ben lluny, engelosidas, fugirán.

Veurás, ma dolça aymada,  
com l' oreig, tot bressant lo roserá,  
de perlas de rosada  
ton front de rosa y neu coronará.

Veurás com las poncellas  
frech á frech ab ton front s' esbadarán,  
y las rosas novellas  
de tant vessar perfum s' esfullarán.

Veurás com á voladas  
vindrán los papallons d' aletas d' or,  
y atrets per tas miradas  
entorn teu, tremolant, caurán d' amor.

Veurás com fins somisa  
tot volant vers á tu se t' envindrà  
la tortra anyoradissa,  
y prop teu no sabrá més de plorá'.

Veurás com la ventada,  
que ab son pas arrabassa ab neguïteig  
la soca més sapada,  
al besarne ton front se torna oreig.

Veurás, ma enamorada,  
com tot prop teu refflorirá ab encis,  
com si fos ta alenada  
l' oreig primaveral del Paradís.

¡Oh! fem la dolça via  
pel món tots dos, fins arriba' á la fi,  
tenint per santa guia  
enfrent nostre 'l bell arch de Sant Martí.

Mes ¡ay! quan las poncellas  
besant ton front no 's vullan ja esbadar,  
y 'l jorn que las aucellas  
retornen vora teu pera cantar;

y quan la tortra trista  
vora teu novament esclate en plor,  
llavors, baixem la vista,  
perque d' esglay no 'ns tremolege 'l cor!

Cerquem ensemps estada  
á l' ombra freda d' algun vell fossar,  
y ab l' ánima esglayada  
de l' óliba escoltem lo trist xisclear.

Veurás llavors que t' porta  
lo vent que t' duya encens en altre temps,  
alguna branca morta,  
fullas mustias y espinas, tot ensemps.

Ditxós del qui en sa via  
no coneix fins pels últims la dissort,  
tot recordant lo dia  
qu' en mitj de flors se veu tan lluny la mort.

Vina, ma dolça aymada,  
vora mon cor, un jorn font de la mel,  
que ab ma freda besada  
t' empeltaré lo teu d' amarga fel.

EMILI COCA Y COLLADO

## LA POR

Cada nit anava al cementiri; jo no vull explicar lo perquè hi anava pera no somoure tot mon albir y no precipitar les llestes bategades de mon cor y fer crexe la força ab que colpejan seguidament mos polsos les parets febles y consentides de ma testa jovençana.

Fins á les hores no vatx comprendre tot lo ferest del cementiri de Barcelona ab comparança dels fossars dels pobles. En estos, tot es poesia y sentiment; en lo nostre tot es fredat y res més que fredat.

Allí, quatre parets de tapia enclouhen un camp; lo vent hi porta per tots endrets llevors recollides d' ací y d' allà, que sense que la má del home les semble, brollan y escampan sa colorayna y sa frescor sanitosa; l' eura, arrapantse per les parets, s' empuja y va trescant per elles fins á dexarles cobertes ab ses fulles, que ni colra 'l sol d' estiu, ni 'l glaç de la tardor mustiga, per amagar ab sa verdor tota mena de treball de l' home; d' en tant en tant una creu de fusta assenyala lo lloch ahont jau un cos, mes sense fer membraça de qui era en la terra, y l' home pera cercarho ha d' alçar los ulls al cel; l' ayre engronxant l' herbey, les abelles ab son cansoner mórmuri y aquella monòtona remor de la quietut y de la soletat que ou la nostra orella, sense atinar lo seny qui la produheix, y que jo crech que es lo somni de la adormida materia, forman una cántiga que va surant en la atmòsfera com una companya eterna pera 'ls qui en aquell lloch de pau y d' igualtat reposan.

En lo nostre cementiri, ¡quina diferencia! no pot entrarshi sense sentir una pena, una fret tota estranya que abrigalla y glaça nostre cor; cada pas que un hi dona va retentint per les altes parets de sos estrets y llarchs carrers; lo soroll de la sorra que 's trepitja, sempre esgarrifós, allí sembla quexes continuades d' aquells á qui 's torba la soletat; los innombrables rétols que escriu la vanitat dessobre 'ls ninxos, apar revivan ab son recort la corpòrea vestidura dels que foren, al fons de nostra imaginació, pera esglayarla; algun arbre y qualque flor plantats y cuidades per la má de l' home ajuntats ab les gales que allí hi tramet l' orgull, apar vullan desfressar lo siti, semblant aquells que vestexen ab trajos de nuvis als cadavres; y en tot axò la calitja que s' hi respira, les ones de la mar batent arranades á sos murs, la soletat y 'l misteri, aclaparan l' home que abaxa la testa y ficsa los ulls en terra quimerut, perque allí no hi veu en sa fredat un troç de cel prou ample pera l' expansió de la seva ánima torbada y adolorida.

¡Y dir que jo anava allí, y més encara que jo hi anava atret per la força dels elements simpáticos! també en mon interior se sentia igual sensació que en lo cementiri; ¡malhaurat d' aquell que volgué entrarhi! murmuri de quexes sense forma sensible; recorts que esglayavan despertats á cada pas; flors y plantes eczòtiques, pensaments e idees que méus

no foren may me desfiguravan; y fins era poch, molt repoch lo reflexo ideal en lo fons de mon esperit de la esperançadora blavura del cel; y tot axò desfressat per mon art, mes que no fos per orgull, sinó per un deliri, al enfront de la llum del dia, per medi de colors y de perfums, y riques joyes y engalanades vestidures.

¡Oh! ¡quántes voltes en ma tristura, al posarme la má al front y trobarme'l fret de marbre, y al sentir-me les mans gelades, y al notar que no feyan remor les petjades meves, y al veure mon afany, mon deliri, ma follia per anar cada vespre al cementiri, havia sospitat si era jo algun cadavre condemnat á trescar per entremitx dels vius, més ab la missió de haver d' anar á l' hora que les tenebres enmantellan la terra á recobrar mon seti, allá en ma tomba, la tomba d' ella! La llum allunyava de mon cervell estes idees: jo llensava ombra y m' han dit que no 'n tenian los cadavres; ¡quí sab si l' ombra es la conciencia, ja que no 'n tenen los cadavres y aquells á qui los remordeix se posan entre la fosca!

Una nit (á son recort tremola encara l' ánima), vatx escalar com sempre 'ls murs del cementiri per la part de mar y vatx entrarhi. La lluna ab sa glaçada blancor llumenava l' espay, lluhjan los estels y mostravan ab la seguidesa de son tremolor sos llestos moviments; pe'l cantó de llevant, exint del fons del mar, pujava arrossegantse cansonera per l' espay una tènebre nuvolada; ni 'l més feble alè de vent s' ohia; tot era quietut; solzament jo la vatx torbar ab lo soroll que feren mos peus al dexarme anar á dins; després d' haverme ben embolcallat ab ma capa, emprenguí mon camí de sempre sense fer gens ni mica de remor y confós entre l' ombra que llensava una paret que á mitjan carrer arribava.

D' allí hont saltava fins allí ahont devia anar, hi havia llarch camí á fer, y sempre eran innombrables les idees que 'm despertava la rápida contemplació del que camina y veu per totes parts motius de fantasiar; aquella nit foren mes tètriques les que 'm vingueren; recordo que vatx pensar ab la comunitat ab que 'ls morts devian estar y atribuhintlos les matexes facultats que als vius, creguí que s' aplegavan y allí veyan y sentian y s parlavan, y 'm sobrevingué com un remordiment perquè destorbava sos quefers; y, cosa estranya, al pensar axò jo caminava, caminava més depressa que may. ¿Per què? Si 'ls que dormen en l' eternitat se despertassen y demanassen compte als vius... — jo 'm deya, y vatx trescar ab més llestesa, — y si vinguessen ara... — y un desitx de correr me aplegá; y anava á ferho, quan soptadament vatx sentir que m' agafavan. ¿Com no 'm vatx morir?

Al sentirme agafat, un gran tremolor me sobrevingué; volguí arrencar á correr y una força gegantina 'm retenia; la terra sota mos peus se movia ab greu panteix, la nuvolada que pujava per llevant havia cobert la lluna y jo en la fosquetat hi veyá més clar que ab sa argentada llum; les lápides dels ninxos esdevingueren abaix ab terratrèmol y anava á veure 'ls cadavres com sortian de llurs tombes, quan vatx recordar que podia aclucar los ulls; y aleshores remors selvatjes, sorolls estranys arribaren y sonaren á cau de mes orelles: gemechs, rialles, ab gran confusió de cadenes sorollant, y dringar de cynes y trencadissa de vidres. ¿Com no vatx alocar? D' un braçat se m' endugueren y m' llençaren, y 'm feren redolar y redolar sens treva, y al finir m' apretaren les mans y començaren á rodar com en sardana ab més llestesa y furia que no devalla la tramontana: al parar lo ball, sentí com tots me rodejavan y se m' abocavan sobre; sentia també per l' esma que la terra pujava amunt y que l' atmòsfera y l' ayre baxavan; jo anava á quedar esclafat, quan una força potent m' ampará: doní un pas en avant y un colp á terra, vatx obrir los ulls pera mirar enderrera y... la terra s' estava quieta, les lápides dels ninxos á son lloch, la lluna, superba de

brillantor, lluhia, la nuvolada anava pujant canso-  
nera, tot era calma y quietut al entorn meu.  
Qui m' havia agafat era la Por.

JORDI CODINA Y BORDOTXICH

¡LO NIU PERDUT!

Aureneta joganera,  
¿què hi cercas al finestral  
de sa abandonada cambra,  
passant y tornant passar?  
¿Cercas ton níu d' amoretos  
hont ton bressol s' ha gronxat?  
¿Cercas lo docer de roses  
qu' aquí hi trobavas cad' any?  
¿Cercas ¡ay! d' aquella aymía  
que á tu t' estimava tant,  
de sos amorosos llabis  
lo bes que 't solía dar?  
No la cerquis, y si 't manca  
de lo seu amor l' escalf,  
com jo 'm sent minvar la vida  
des que 'm falta son esguart,  
vola, vola, y ab tes ales  
puja dalt del campanar,  
gira tos ulls vers la plana  
y en un recó del fossar  
veurás un muntet de terra  
coberta de rosers blancs:  
allí lo seu cos reposa  
á l' ombreta d' un desmay.  
Mes si vols trobar l' aymía  
que á tu t' estimava tant  
vers lo cel empren volada  
y en lo cel la trobarás.

B. POLI.

TESTAMENT

DIE 3 JULII ANNO 1697 MATHARONE

Jo Llop Simon Pbre. y Mestre de Capella de Ma-  
taro, fill legitim y natural de Joan Pau Simon, can-  
deler de cera, de Antiga conjuges, estant en mon  
enteniment, sanes potencies y ferma resolucio, per  
los perills me poden ocoirer en Barcelona o per lo  
cami, de lladres, gitanos, soldats y altra semblant  
canalla, bales, bombes, carcasses, magranes, pedra-  
des, bastonades, fam, set y altres enfermetats, estant  
empero ab integra y perfecta salut corporal y espi-  
ritual, ordeno est meu ultim testament com ultima  
voluntat mia, en y ab lo qual primerament y antes  
de totes coses encoman la mia anima al altíssim Deu

que aquella ha creat de no res.— Ordeno la sepul-  
tura al meu cos fahedora en lo fossar o Iglesia de  
Sta. Maria de Mataro en la tomba se acostuman en-  
terrar los residents en la qual sepultura vull assiste-  
can tots los minyons dexebles meus y cantian la  
missa he compost pera això ab tres baxons, nou fla-  
viols, tres tamborinos de corda, sis trompetes, tren-  
ta cornamuses, vuyt dotzenes de corns, vint y cinch  
cremelles, sis sónatrujes, dinou pifres, set cobles de  
ministrils, dos cents cegos ab diferents instruments.  
En lo segon cor tota la armonia de un viscalabat,  
qu' es quan se casa un viudo, ab tots los instruments  
com son esquelles, esaltadors, tamborets, bacines y  
altres. En lo tercer los musichs dels alamanys ab  
tamboos, timbales, cascabells, ab tota la vila que  
criden tant com pugan; advertint que vull que cri-  
dian a compas.— Al cor de la capella vull tots los  
escombreriayres de Barcelona, totes les dones que  
venen tripes, terra de escudelles, sal, vidre trencat,  
bescuyts, peres cuytes, los que cridan aygua de  
ordi, orxata y cada hu de ells que cantia lo vilan-  
cich que sab y ordinariament acostuma cantar.

Item. Elegesch en Marmessors y de esta ma ulti-  
ma voluntat executors a en Parorias, lo honrat Jo-  
seph Oms, Pau Salom y en Po Font dels Infants  
orfans als quals y a cada un en particular sens con-  
sentiment del altre dono ple poder de executar tot  
a la embullada, y si algu de ells no vol acceptar que  
lay fassen acceptar per forsa.

Item. Deix y llego al Convent de S. Joseph 8 lliu-  
res perque lo P. Prior y demes relligiosos me can-  
tiant un Ave Maris Stella a cant de orga lo dia de  
mon obit.

Item. Dexo al Escola de la Rectoria on real de  
vuyt pera que me celebria tres dejunis y me resia  
tres dotzenes de resaris acompanyats ab lo seu violi  
á dos cors.

Item. Dexo y llego als fadrins de esta vila 30 lliu-  
res pera que en la quaresma me cantian les cara-  
melles y en lo estiu follies y pabanes y altres cobles  
al humano.

Item. Dexo y llego la escopeta ab sa burxa, pany  
y tots los arreus com son flasco, corretja, taps,  
pedres y descarregador, a Mariano Codina mon  
nebot.

Item. Los brocals, garrafes, orinals de vidre, tas-  
ses, ulleres, llanternes y tot lo que sia de vidre a  
Joseph Tarafa.

Item. Tot lo que sia de suro com son capsas de  
garrafo, les xinelles de la Majordona, pannes de  
suro, taps de ampelles y garrafons junt tot, ab los  
instruments de terra com son olles, plats, bacins,  
covell, cantirs, escodelles y la gerra de aygua asse-  
renada a Joseph Ferrer cantor.

Item. Un manat de lloquets, la cendra del foch,  
la tassa escaixelada, gots, botelles, pastera, sedas-  
sos, pollera, llosses, pipes, metxa, foguer, esca y  
altres embalecos á Pau Bernat testols.

Item. Tots los blens dels llums, banchs, taules, la  
palla de les marfagues, astos, grehelles, paelles, tor-  
redores y demes instruments a Joseph Pla.

Item. Tot lo que tench a casa no es meu.

Item. Tota la roba de mon vestir la dexo a Xaco  
Vins y que no puga usar de ella sino en les Carnes-  
toltes y si no vol acceptar llegat ho deixo al coix  
Bruguera.

Item. Vull que lo mossol que he criat y mantin-  
gut en ma casa desde sa puericia despres de segui-  
da sa fi lo enterrian al meu costat y que se li fassia  
una mortalla de una bufa de tocino.

De tots los altres empero bens meus ha-  
guts o per haver, veus, drets y accions mies insti-  
tuesch per hereva mia universal a la pobilla Olim  
lleona filla legitima y natural de lleona de m.<sup>r</sup> Ros,  
germana de la gossa de casa D'esplanti de Llavane-  
res y vull y ordeno que seguida ma fi no la tingan  
mes a la estaca per los bons serveys tinch rebuts de  
ella, y si la dita pobilla no viura o hereva mia ser  
no voldra o no podra, empero morira sens fills o fi-  
lles un o molts o ab tals ningu sera de edat de fer  
testament de gos, en tal cas vull que tots mos bens  
sien destribuits per quiets voladors y altres instru-  
ments de foch fahents per la festivitad de Sta. Ceci-  
lia proxim vinent a la coneguda de mos marmes-  
sors.

Item. Es ma voluntat que quan portaran a enter-  
rar lo meu cos quem fassien una corona, com als  
albats, de fulles de eura, flos de badochs de cara-  
bessa, julivert, alls tendres, fulles de pampol, bledes,  
fulles de atzabara y altres saynetes pera que tots  
ells me fassen conversa perque com ne he estat tant  
amich en vida, vull tambe me fassan companya a la  
hora de la mort.

Item. Que al cap de tres mesos que sere mort re-  
conegan mon cos y vejan sim corrompo perque  
estich ab pretensio de ser S. Martir de mal de  
cames.

Item. Vull y man que mos deutes y injurias no  
sien pagades, sino aviluat lo qui haye rebut sino es  
ab plet, questio.

(D' una copia de les que quan s' escrigué corrian  
de má en má.)

CERTAMENS

Hem d' esmenar una errada comesa en lo núme-  
ro 115. Al publicarhi 'l Cartell de la Academia Bi-  
bliográfica-Mariana, de Lleyda, s' hi va incloure  
impensadament un premi consistent en

*Un mate de plata ab sa bombilla corresponent,*  
al mellor cant á Buenos Ayres.

Aquest premi ha sigut ofert per lo certamen de  
la Associació Literaria de Gerona, de qual Cartell  
forma part, que 's celebrará 'l dia primer de No-  
vembre vinent.

HISTOIRE DE LA RÉVOLUTION FRANÇAISE

DANS LE DÉPARTEMENT DES PYRÉNÉES-ORIENTALES

d'après les documents inédits des archives départementales, comunales et parti-  
culières

(1789-1800)

PAR

PIERRE VIDAL

Bibliothécaire de la ville de Perpignan

L'ouvrage formera quatre volumes qui paraîtront successivement en livraisons.  
Chaque livraison, composée de 16 pages en beau papier in-octavo jésus, se vendra  
50 centimes. Il paraîtra une livraison chaque samedi.

Se suscriu en la llibreria de Verdaguier, Rambla del Mitx.

ALBERT SAVINE

L' ATLANTIDE

POÈME CATALAN

DE

JACINTO VERDAGUER

Aquesta traducció, acompanya-  
da de l' original y precedida d' un  
estudi sobre 'l renaixement catalá,  
se ven á 18 rals en la llibreria de  
Verdaguier.

JUSTIN PEPRATX

L' ATLANTIDE

POÈME CATALAN

DE

JACINTO VERDAGUER

Aquesta traducció, feta en versos  
francesos iguals als del original ca-  
talá, forma un volum de 236 pla-  
nas, y 's ven á 14 rals en la llibreria  
de Verdaguier.

# SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÁNTICA DE BARCELONA

## VAPORS-CORREUS A MANILA

ab escalas á

PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE

y servey á

ILOILO y CEBÚ

SORTIDAS MENSUALS DE

Liverpool, lo 15; Corunya, l' 17; Vigo, l' 18; Cádiz, lo 23; Cartagena, l' 25; Valencia, l' 26, y Barcelona, l' primer fixament de cada mes.

LO VAPOR VERACRUZ

sortirà de Barcelona l' primer d' Octubre.

## VAPORS-CORREUS A PUERTO-RICO Y HABANA

ab escalas y extensió á

LAS PALMAS, ports de las ANTILLAS MEXICH y PACÍFICH

SORTIDAS TRIMENSUALS DE

Barcelona, l' 5; Málaga, l' 7, y Cádiz, lo 10 de cada mes: pera Palmas, Puerto-Rico, Habana, Veracruz y Progreso. Santander, lo 20, y Corunya, l' 21: pera Puerto-Rico y l' Habana.

Barcelona, l' 25; Málaga, l' 27, y Cádiz, lo 30: pera Puerto-Rico, ab extensió a Mayagüez y Ponce, y pera l' Habana, ab extensió a Santiago, Gibara y Nuevitas, aixis com a la Guaira, Puerto Cabello, Sabanilla, Cartagena, Colon y ports del Pacífich, cap al Nort y Sud del istme.

LO VAPOR CIUDAD CONDAL

sortirà de Barcelona l' 25 de Setembre.

## SERVEY COMERCIAL A FILIPINAS

ab escalas á

PORT-SAID, ADEN Y SINGAPOORE

y trasbort pera

ILOILO y CEBÚ

SORTIDAS MENSUALS DE

Liverpool, l' últim dia del mes; Santander, lo 3; Cádiz, lo 8, y Barcelona, l' 15 de cada mes

LO VAPOR ISLA DE LUZON

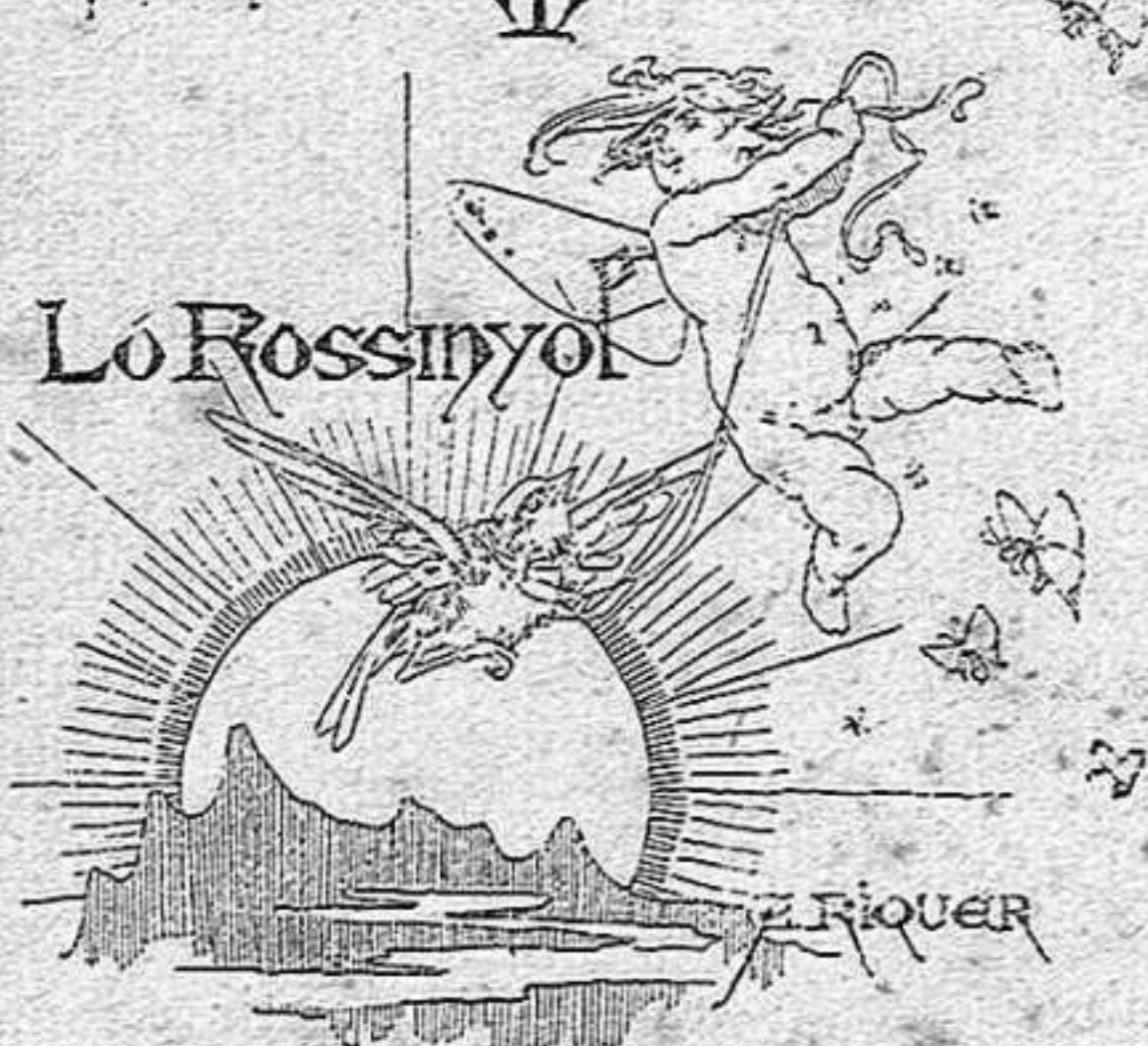
sortirà de Barcelona l' 20 de Setembre.

Tots aquests vapors admeten càrrega ab las condicions més favorables, y passatgers, á qui la Companyia dona allotjament molt cómodo y tracte molt esmerat, com ho ha acreditat en son dilatat servey. Rebaixa á familias. Preus convencionals pera camarots de luxo. Rebaixa per passatges d' anada y tornada. Hi há passatges pera Manila á preus especials pera emigrants de classe artesana ó jornalera, ab facultat de retornar gratis dintre d' un any, si no troban treball.

La Empresa pot assegurar las mercaderias en sos barcos.

Pera més informes: **Barcelona.** La Companyia *Trasatlántica*, y senyors Ripol y C.<sup>a</sup>, plassa de Palacio. — **Cádiz.** Delegació de la *Companyia Trasatlántica*. — **Madrid.** Don Juliá Moreno; Alcalá. — **Liverpool.** Senyors Larrinaga y C.<sup>a</sup> — **Santander.** Angel B. Pérez y C.<sup>a</sup> — **Corunya.** D. E. da Guarda. — **Vigo.** D. R. Carreras Irargorri. — **Cartagena.** Bosch germans. — **Valencia.** Dart y C.<sup>a</sup> — **Manila.** Senyor Administrador General de la *Companyia General de Tabacos*.

FRANCISCH MACHAU



Aquesta llegendeta en vers, elegantment ilustrada ab 25 láminas fototípicas y diferents grabats, tot tirat ab varietat de tintas sobre magnífich paper Japon, formarà un volum ricament enquadernat que s' publicarà immediatament y del qual se n' está fent una curtíssima tirada.

A pesar del luxo inusitat de l' obra, las personas que desitjen adquirirla poden suscriureshi desd' ara en l' Administració de LA ILUSTRACIÓ CATALANA, al preu de 40 rals.

Los suscriptors á LA ILUSTRACIÓ CATALANA obtindrán una rebaxa de la meytat de preu, podent per lo tant adquirirla per sols 20 rals.

Una edició especial de la mateixa obra, feta sobre pergami, s' reservarà pera las personas que s' suscrigan abans de la publicació, á rahó de 100 rals l' exemplar.

## PUBLICACIONES CATALANAS

	Mes	Trimestre	Semestre	Any
LA ILUSTRACIÓ CATALANA...	6 rals	18 rals	32 rals	60 rals
LA RENAIXENSA. Diari de Catalunya. 2 edicions.	8 >	24 >	48 >	96 >
LA VEU DEL MONTSERRAT. Setmanari vigatà.	2 >	6 >	12 >	20 >
L' AVENS. Revista quinzenal de literatura y art.	>	>	12 >	20 >
REVISTA LITERARIA. Periódich mensual.	>	>	>	12 >
L' ARCH DE SANT MARTÍ. Periódich setmanal.	4 >	12 >	>	>

## ESCRITOS ECONÓMICOS

DEL

EXCMO. SR. D. JUAN GÜELL Y FERRER

Aquest elegant volum se troba de venda en las llibrerias de Mayol, *carrer de Fernando*; Barcelonesa, *Llibreteria*; Verdaguer, *Rambla del Mitx*; Niubó, *Espaseria*; y Puig, *Plassa Nova*.

## HISTORIA DEL AMPURDAN

ESTUDIO DE LA CIVILIZACION EN LAS COMARCAS DEL NORESTE DE CATALUÑA

POR D. JOSÉ PELLA Y FÓRGAS

Se publica en fascicles de 100 planas á 3 pessetas quisquun y s' ven en las principales llibrerias de Barcelona y Girona. Per l' Alt Ampurdá E. Trayter, Figueras; pel Baix Ampurdá J. de Carreras, La Bisbal.

## TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 — GRANVIA — 212  
BARCELONA

# THOMAS

14 — CANUDA — 14  
BARCELONA

FOTOGABAT Y FOTOTIPIA

Reproduccions tipográficas de dibuixos de totas classes, cartas geográficas, planos, música, estamperia, fondos d' accions, etc., etc.

## PROCEDIMENT NOU DE GRABAT QUÍMICH

pera la reproducció directa d' objectes presos del natural, vistas, monuments, quadros, aquarelas bronzes, medallas, tapicerias y tota classe de catálechs artístichs é industrials

## LA ILUSTRACIÓ CATALANA

Desitjosa aquesta Empresa de complaure als suscriptors, ha encarregat á un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona al preus següents:

TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, llom de xagrí y tela inglesa, propias pera casinos, cafés, etc., etc.	Rs. 36
ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran luxo.	» 36
TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums.	» 22
Ademés podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACIÓ CATALANA als preus de	
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, enquadernada (3 volums).	» 324
COLECCIÓ COMPLETA dels quatre anys, sense enquadernar.	» 220

Las demandas se dirigiran á l' Administració, Jovellanos. 2. principal.—BARCELONA